

Στο θέατρο των Γιτάνων
εκπαιδευτική περιήγηση

Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας

Κύπρου 68, 461 00 Ηγουμενίτσα, e-mail: efathe@culture.gr, amig@culture.gr

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑΣ

28ης Οκτωβρίου 2, 461 00 Ηγουμενίτσα, 2665.0.21417, 28539

www.igoumenitsamuseum.gr

Γενική επιμέλεια – συντονισμός: Δρ. Γεωργία Πλιάκου, αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Τμήματος Αρχαιολογικών Χώρων, Μνημείων, Αρχαιογνωστικής Έρευνας και Μουσείων, Εφορείας Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας.

Επιστημονική επιμέλεια – κείμενα:

Δρ. Γεωργία Πλιάκου

Χριστίνα Γκάνια, αρχαιολόγος Εφορείας Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας.

Φωτογραφίες – σχέδια: Αρχείο Εφορείας Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας.

Γραφιστική επιμέλεια εντύπου:

Θεοδώρα Λάζου, ιστορικός Εφορείας Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας

Στο θέατρο των Γιτώνων

εκπαιδευτική περιήγηση

Ηγουμενίτσα 2015

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ποταμός Καλαμάς, ο αρχαίος Θύαμις, διασχίζει την ορεινή και δύσβατη θεσπρωτική ενδοχώρα και, καθώς κατά την αρχαιότητα ήταν σε μεγάλο τμήμα του πλωτός, υπήρξε σημαντικός υδάτινος δρόμος επικοινωνίας των κατοίκων της και σύνδεσής τους με τις ακτές του Ιονίου από την προϊστορική έως τη μεταβυζαντινή εποχή.

Από τον 4ο αι. π.Χ. ή και νωρίτερα, αναπτύχθηκαν κατά μήκος της κοίτης του μία σειρά από θέσεις κατοίκησης (οχυρωμένοι οικισμοί Λυγιάς, Ραγίου, Ντόλιανης, Οσδίνας, Ραβενής), που μαρτυρούν τη συμβολή του ποταμού στην οικιστική ανάπτυξη της Θεσπρωτίας και στη διακίνηση ανθρώπων και αγαθών την περίοδο αυτή.

Σε απόσταση περίπου 8 χιλιομέτρων από τις εκβολές του Καλαμά στο Ιόνιο Πέλαγος, στο σημείο συμβολής του με τον παραπόταμό του Καλπακιώτικο, εκτείνεται ο οχυρωμένος οικισμός των Γιτάνων, έκτασης 287 στρεμμάτων. Το μεγαλύτερο τμήμα της πόλης αναπτύσσεται στις υπώρειες του βουνού Βρυσέλλα, επάνω σε χαμηλό λατυποπαγές πλάτωμα που περιβάλλεται στις τρεις πλευρές του από την κοίτη του Καλαμά. Σύμφωνα με την έκταση του οικισμού και την πυκνότητα των κτηρίων, υπολογίζεται ότι ο πληθυσμός της πόλης κατά την περίοδο της ακμής της ήταν 6.000 ως 8.000 κάτοικοι.

Αεροφωτογραφία αρχαιολογικού χώρου Γιτάνων

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

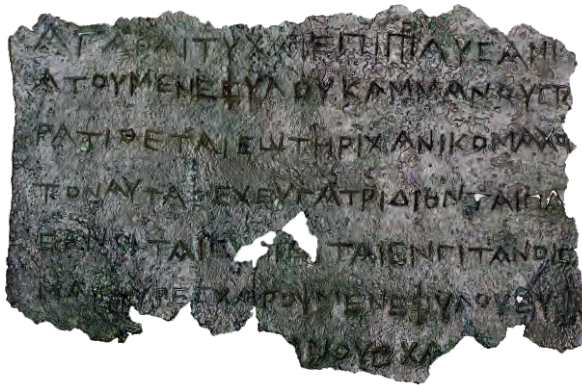
Οι πρώτες περιγραφές των ερειπίων των Γιτάνων ανάγονται στον 19ο αιώνα και απαντώνται στα κείμενα ξένων περιηγητών (F. Rouquerville, H. Holland, E. Isambert, Th. S. Hughes) και Ελλήνων λόγιων (Π. Αραβαντινός κ.ά.). Επιστημονική καταγραφή των αρχαίων καταλοίπων πραγματοποιήθηκε το 1952 από τον επιμελητή αρχαιοτήτων Ηπείρου Φώτιο Πέτσα, ενώ λεπτομερέστερη αναφορά για τις αρχαιότητες των Γιτάνων περιλαμβάνεται στο μνημειώδες έργο του άγγλου ιστορικού N. Hammond, *Epirus* (1967). Τα ορατά λείψανα της πόλης περιέγραψε επίσης, πριν από την έναρξη των ανασκαφών, ο Θεσπρωτός στην καταγωγή Σπύρος Μουσελίμης, δάσκαλος, λαογράφος και, το σημαντικότερο, άμισθος επιμελητής αρχαιοτήτων. Συστηματική τοπογραφική αποτύπωση των ορατών λειψάνων πραγματοποιήθηκε από το Αθηναϊκό Κέντρο Οικιστικής με επιστημονικό συνεργάτη τον αρχαιολόγο, καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Σωτήρη Δάκαρη, και τα συμπεράσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στη μονογραφία του τελευταίου, με τον τίτλο *Θεσπρωτία* (1972).

Οι πρώτες ανασκαφικές έρευνες ξεκίνησαν στα μέσα της δεκαετίας του 1980 από την τότε Έφορο Αρχαιοτήτων Κέρκυρας–Θεσπρωτίας, αρχαιολόγο κ. Καλλιόπη Πρέκα- Αλεξανδρή, η οποία, την περίοδο 1985-1997, αποκάλυψε σταδιακά τα σημαντικότερα δημόσια και ιδιωτικά οικοδομήματα της πόλης, μεταξύ των οποίων το μεγαλύτερο τμήμα του θεάτρου. Η συστηματική ανασκαφή συνεχίζεται από το έτος 2010, υπό τη διεύθυνση της ίδιας, και βρίσκεται σε εξέλιξη.

Εργασίες ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου πραγματοποιήθηκαν τα έτη 2003-2009 και 2007-2013 στο πλαίσιο Έργων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς). Η αναστήλωση και αποκατάσταση του θεάτρου των Γιτάνων προβλέπεται να ξεκινήσει εντός του έτους 2015, επίσης στο πλαίσιο έργου συγχρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η πόλη των Γιτάνων είχε συνδεθεί με τα ερείπιά της ήδη τον 19ο αι., από ξένους περιηγητές, χάρη στις μαρτυρίες των αρχαίων ιστορικών Πολύβιου και Τίτου Λίβιου. Η ταύτισή της, αποδεκτή και από το σύνολο των ερευνητών του 20ου αιώνα, επιβεβαιώθηκε από τουλάχιστον 14 σφραγίσματα με την επιγραφή ΓΙΤΑΝΑ, που αποκαλύφθηκαν στο πρυτανείο-αρχείο της πόλης και κυρίως από χάλκινη αναθηματική επιγραφή που διασώζει το όνομα ΕΝ ΓΙΤΑΝΟΙΣ, από την περιοχή του ναού της Παρθένου.

Η πόλη, σύμφωνα με τα αρχαιολογικά δεδομένα, ιδρύθηκε λίγο μετά τα μέσα του 4ου αι. π.Χ., εποχή κατά την οποία οι Θεσπρωτοί συνοικίστηκαν για πρώτη φορά σε οργανωμένες πόλεις. Τα Γίτανα φαίνεται ότι ήταν η δεύτερη κατά σειρά πρωτεύουσα των Θεσπρωτών, μετά την Ελέα. Αποτελούσαν πιθανότατα πολιτικό κέντρο και έδρα του Κοινού των Θεσπρωτών, όπως μαρτυρούν το μέγεθος και η οργάνωση της πόλης, τα κινητά ευρήματα, μεταξύ των οποίων επιγραφή που αναφέρεται στο Κοινό των Θεσπρωτών, και η ύπαρξη θεάτρου. Η πόλη καταλήφθηκε από τους Ρωμαίους το 167 π.Χ. Έκτοτε, και ως το τέλος του 1ου αι. π.Χ., η κατοίκηση συνεχίστηκε πιθανότατα μόνο στο τμήμα της πόλης εντός του διατειχίσματος. Μετά την οριστική εγκατάλειψη του οικισμού, ελάχιστα σποραδικά κινητά ευρήματα, βυζαντινής και οθωμανικής εποχής, δηλώνουν τη σποραδική συνέχιση της χρήσης του χώρου.

Ο οικισμός αναπτύσσεται επάνω σε χαμηλό ασβεστολιθικό πλάτωμα που περιβάλλεται στις τρεις πλευρές του από την κοίτη του Καλαμά. Περιβάλλεται από ισχυρή οχύρωση, κατασκευασμένη ως επί το πλείστον με πολυγωνικό σύστημα τειχοποιίας, η περίμετρος της οποίας φτάνει τα 2.500 μ. και ενισχύεται με πύργους και θάλασες. Η πρόσβαση στον αρχαίο οικισμό γινόταν από τρεις κύριες πύλες και τρεις μικρότερες πυλίδες, με την κεντρική είσοδο να διαμορφώνεται στα βορειοδυτικά. Το διατείχισμα, ένα εσωτερικό ισοδομικό τείχος με ορθογώνιους πύργους και τρεις πύλες μεταγενέστερο της υπόλοιπης οχύρωσης, διασχίζει από βορρά προς νότο τον οικισμό, χωρίζοντάς τον σε δύο μεγάλους οικιστικούς τομείς, που επικοινωνούσαν μεταξύ τους μέσω τριών πυλών.

Η πόλη διέθετε οργανωμένο πολεοδομικό σχεδιασμό. Παράλληλες μεταξύ τους οδοί, κατεύθυνσης ανατολή-δύση και κάθετοι σε αυτές δρόμοι, διαιρούσαν την έκτασή της σε ορθογώνια οικοδομικά τετράγωνα, διαστάσεων περίπου 34x74 μ. Οι κύριες οδικές αρτηρίες ήταν πλακοστρωμένες, ενώ οι υπόλοιποι δρόμοι κατασκευάστηκαν με χωμάτινο οδόστρωμα. Στο πλάτος κάθε οικοδομικής νησίδας, ήταν κτισμένα συνήθως δύο σπίτια, που χωρίζονταν - στον κατά μήκος άξονα των νησίδων - άλλοτε με μεσοτοιχία και άλλοτε με κτιστό αποχετευτικό αγωγό για την απομάκρυνση των οικιακών λυμάτων και των νερών της βροχής. Τα μεγαλύτερης έκτασης δημόσια κτήρια καταλάμβαναν ενίοτε ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο.

Στον δυτικό τομέα της πόλης βρίσκονταν τα περισσότερα δημόσια κτήρια, όπως το πρυτανείο-αρχείο, ένας μικρός ναός με σηκό και πρόναο, αφιερωμένος στην Αθηνά Παρθένο, και ευρύχωρο κτήριο με εσωτερική περίστυλη αυλή που προοριζόταν για τη σίτιση δημόσιων προσώπων, ενώ επίσης φιλοξενούσε πιθανότατα στους χώρους του τη λειτουργία νομισματοκοπείου.

Άποψη του κτηρίου του πρυτανείου - αρχείου.

Πρυτανείο-αρχείο. Λεπτομέρεια ψηφιδωτού δαπέδου.

Η αγορά της πόλης καταλαμβάνει μία επίπεδη έκταση ακριβώς έξω από το διατείχισμα, στο βορειοδυτικό τμήμα του οικισμού. Ο χώρος είχε τη μορφή ανοιχτής πλατείας, οριοθετημένης από επιμήκη στοά στα βόρεια. Τη νότια πλευρά της πλατείας ορίζει πλακοστρωμένος δρόμος, κατά μήκος του οποίου αναπτύσσεται συγκρότημα 16 καταστημάτων που εξυπηρετούσε τις οικονομικές δραστηριότητες της πόλης. Η στοά φέρει 14 κίονες ιωνικού τύπου στο εσωτερικό της και 26 κίονες δωρικού τύπου στην πρόσοψη, την οποία θα κοσμούσαν αγάλματα, όπως μαρτυρούν 11 βάθρα και μια τοξοειδής εξέδρα που σώζονται μπροστά από το μνημείο. Εφαπτόμενο στο δυτικό άκρο της στοάς βρίσκεται κτήριο που λειτουργούσε ως χώρος λατρείας του Απόλλωνα.

Τέλος, ο τομέας του οικισμού ανατολικά του διατειχίσματος, που συμβατικά ονομάστηκε «Κάτω Πόλη», καλύπτει μια έκταση 100 περίπου στρεμμάτων και περιλαμβάνει ιδιωτικές κατοικίες και κτήρια με πιθανό δημόσιο χαρακτήρα. Ένας πλατύς λιθοστρωμένος δρόμος διέσχιζε το ανατολικότερο τμήμα της κάτω πόλης και κατέληγε σε ευρύχωρη πύλη της οχύρωσης, κοντά στην κοίτη του ποταμού, που στο σημείο αυτό θα πρέπει να φιλοξενούσε λιμενικές εγκαταστάσεις.

Αεροφωτογραφία της Αγοράς των Γιγάντων

Το νεκροταφείο της πόλης βρισκόταν εξωτερικά των τειχών και ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένο. Εξωτερικά της βορειοδυτικής οχύρωσης, έχουν ανασκαφεί τρία ταφικά μνημεία μνημειακής κατασκευής των ελληνιστικών χρόνων, με ναόσχημους κτιστούς περιβόλους, καθώς και μεμονωμένοι τάφοι.

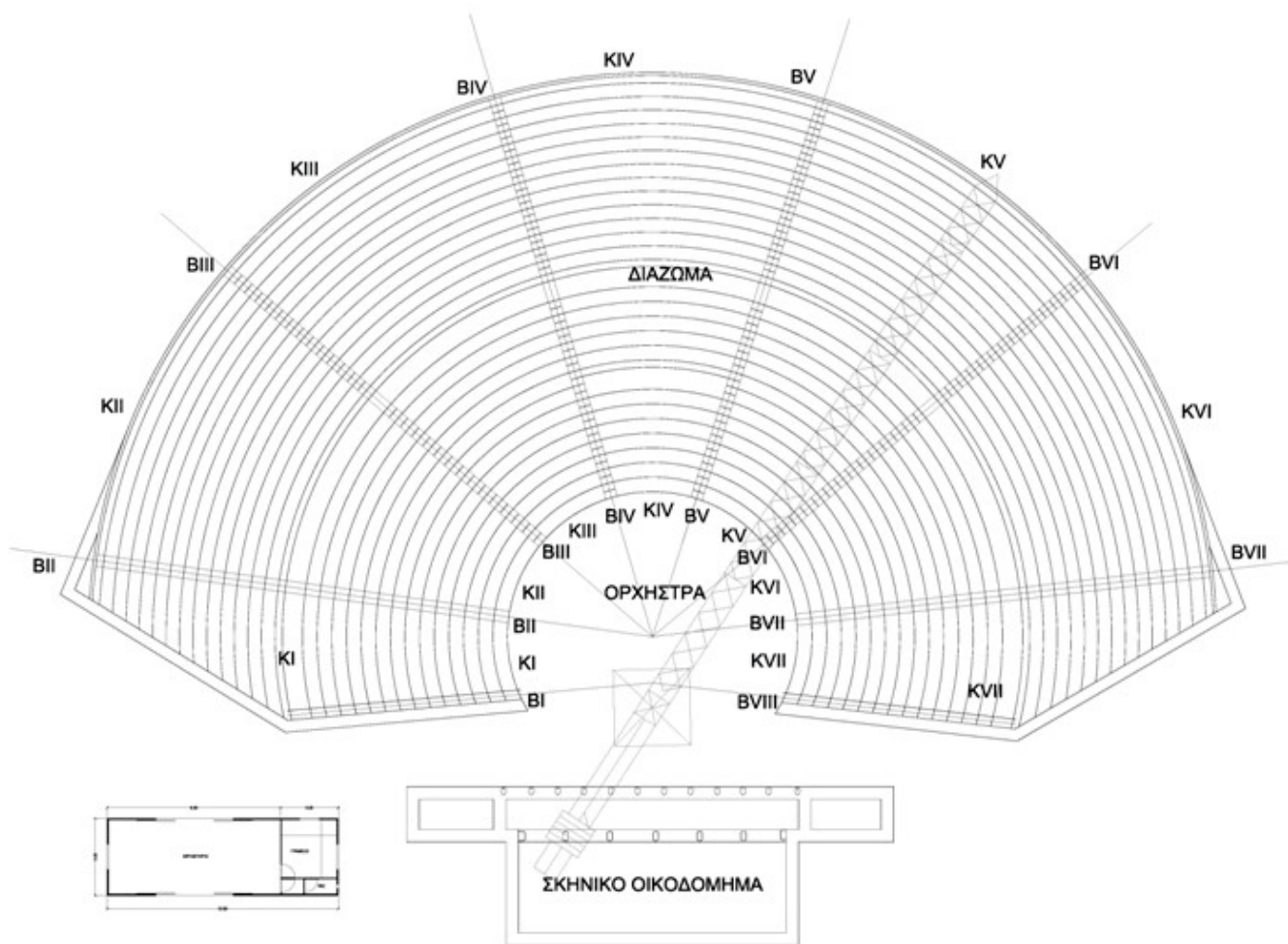
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ως έδρα του Κοινού των Θεσπρωτών και των Ηπειρωτών, τα Γίτανα είχαν ανάγκη από την κατασκευή ενός οικοδομήματος κατάλληλου τόσο για τις συνελεύσεις των εκπροσώπων του Κοινού, όσο και για τη διδασκαλία του αρχαίου δράματος. Για τη θέση του θεάτρου επιλέχθηκε η δυτική πλαγιά του υψώματος που φιλοξενεί την αρχαία πόλη, λίγα μέτρα εξωτερικά των τειχών και σε συνάφεια με το πρυτανείο, σε ελάχιστη απόσταση από την κοίτη του Καλαμά. Ένας μνημειώδης λιθόστρωτος δρόμος εξασφάλιζε την άμεση και άνετη πρόσβαση από το πρυτανείο στο θέατρο, το οποίο έμελλε να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτική ζωή των Γιτάνων και της Ηπείρου, αφού πιθανώς σε αυτό συνήλθε το 172 π.Χ. το Κοινό των Ηπειρωτών και αποφάσισε να βοηθήσει τους Ρωμαίους. Μολονότι βρίσκεται εξωτερικά της οχύρωσης, προστατεύεται από ένα ξεχωριστό τείχος, το προτείχισμα, ενώ επιπλέον φυσική προστασία παρέχεται από το ποτάμι, προς στο οποίο είναι και προσανατολισμένο.

Αποψη της ορχήστρας και του κοίλου του θεάτρου.

Η κατασκευή του θεάτρου τοποθετείται, με σχετική ασφάλεια, στον 3ο αιώνα π.Χ., εποχή αυξημένης οικοδομικής δραστηριότητας στην Ήπειρο, και περίοδο άνθησης των Γιτάνων. Όπως προκύπτει από τα ανασκαφικά δεδομένα, το θέατρο ελάχιστα θα πρέπει να χρησιμοποιήθηκε μετά από τη ρωμαϊκή κατάκτηση, το 168/ 167 π.Χ.

Τοπογραφική αποτύπωση του θεάτρου.

Η ανασκαφική έρευνα και αποκάλυψη του θεάτρου ξεκίνησε τη διετία 1996 - 1997 από την τότε Προϊσταμένη της Η Έφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, αρχαιολόγο κ. Καλλιόπη Πρέκα -Αλεξανδρή, η οποία, ως επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων πλέον, εξακολουθεί να το ανασκάπτει συστηματικά από το 2006 μέχρι σήμερα. Έχουν έρθει στο φως το μεγαλύτερο τμήμα του κοίλου, διαμορφωμένου στη φυσική βραχώδη πλαγιά, η ορχήστρα και μέρος της σκηνής, ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη έρευνες που αφορούν στην αποκάλυψη των παρόδων και των αναλημματικών τοίχων του κοίλου .

Η αρχιτεκτονική του θεάτρου των Γιτάνων ακολουθεί τη μορφή όλων των αρχαίων ελληνικών θεάτρων. Στο κέντρο του βρίσκεται η ορχήστρα, ο επίπεδος κυκλικός χώρος, στον οποίο κατά τη διάρκεια των παραστάσεων αρχαίου δράματος κινούνταν ο χορός. Η θυμέλη, ο βωμός προς τιμήν του Διονύσου, που συνήθως υπήρχε στο κέντρο της ορχήστρας των αρχαίων θεάτρων, βρέθηκε μετακινημένη κοντά στη σκηνή. Οι θεατές κάθονταν στο αμφιθεατρικό κοίλωμα που διαμορφώνεται με λίθινα καθίσματα. Το τμήμα αυτό του θεάτρου ονομάζεται κοίλον. Οι σειρές των λίθινων εδωλίων, δηλαδή των καθισμάτων του κοίλου, διακόπτονται από έναν οριζόντιο διάδρομο, το διάζωμα, και από κάθετες σκάλες, τις κλίμακες, που εξυπηρετούσαν την κυκλοφορία των θεατών. Το κοίλον του θεάτρου των Γιτάνων αποτελείται συνολικά από είκοσι οκτώ (28) ή είκοσι εννέα (29) σειρές εδωλίων, από τις οποίες 14 βρίσκονταν στο κατώτερο τμήμα του και οι υπόλοιπες στο ανώτερο τμήμα του, επάνω από το διάζωμα. Οι οκτώ συνολικά κλίμακες χωρίζουν τον θεατρικό χώρο σε επτά κάθετα σφηνοειδή τμήματα, τις κερκίδες.

Από τα μέχρι στιγμής ανασκαφικά δεδομένα φαίνεται ότι το κοίλον έχει σχήμα μικρότερο του ημικυκλίου, όπως και στην περίπτωση του μικρού θεάτρου της Κασσώπης. Στην εξωτερική περιφέρεια του κοίλου παρατηρείται μείωση της καμπυλότητάς του, δημιουργώντας έτσι ένα ελαφρύ άνοιγμα προς τη σκηνή. Με αυτόν τον τρόπο βελτιώνεται η οπτική δυνατότητα των θεατών που βρίσκονται στα ακραία εδώλια.

Τα εδώλια είναι ορθογώνιοι λίθοι κατασκευασμένοι από ασβεστόλιθο, πολύ καλά επεξεργασμένοι. Το μήκος τους φθάνει το 1,5 μέτρο, ενώ το ύψος τους είναι 0,35 - 0,38 μ., όσο συνηθιζόταν και σε άλλα θέατρα του ελληνιστικού κόσμου. Ο αρχαίος κατασκευαστής

εκμεταλλεύτηκε το σκληρό βραχώδες κροκαλοπαγές υπόστρωμα που απαντάται στην κεντρική κυρίως κερκίδα, για να λαξεύσει ένα μεγάλο αριθμό απευθείας στον βράχο. Το χέρι του τεχνίτη μαρτυρείται επίσης σε μια σειρά από εδώλια με αλάξευτους τους αγκώνες, δηλαδή τα κωνικά εξογκώματα που εξυπηρετούσαν στην τοποθέτησή τους με λοστούς, ώστε να αποφεύγεται το πλήγμα των ακμών των καθισμάτων.

Πίσω από την ορχήστρα βρίσκεται η σκηνή, το οικοδόμημα όπου προετοιμάζονταν οι υποκριτές (ηθοποιοί). Οι ηθοποιοί έπαιζαν στον χώρο μεταξύ της σκηνής και της ορχήστρας, επάνω σε μια υπερυψωμένη εξέδρα, ξύλινη αρχικά και αργότερα λίθινη, το προσκήνιο. Η σκηνή του θεάτρου των Γιτώνων ήταν ένα ορθογώνιο διώροφο οικοδόμημα, στεγασμένο με πήλινα κεραμίδια. Στο εσωτερικό του αποκαλύφθηκαν 7 ορθογώνιοι πεσσοί, οι οποίοι θα στήριζαν τον όροφο. Μπροστά από τη σκηνή διαμορφώνεται το προσκήνιο, στην πρόσοψη του οποίου υπήρχαν 12 ημικίονες με σύμφυτους πεσσούς, που θα στήριζαν δωρικού τύπου θριγκό με λίθινο επιστύλιο. Το λογείο, δηλαδή η επίπεδη οροφή του προσκηνίου όπου στέκονταν οι ηθοποιοί, ήταν ξύλινο, αν κρίνουμε από στρώμα καύσης που βρέθηκε στο εσωτερικό του.

Οι αναλημματικοί τοίχοι των παρόδων, οι οποίοι στήριζαν και συγκρατούσαν το κοίλο, δεν έχουν αποκαλυφθεί πλήρως. Η χωρητικότητα του θεάτρου υπολογίζεται σε 4.000 θεατές.

Αποψη των ενεπίγραφων εδωλίων του θεάτρου.

Ένας μεγάλος αριθμός εδωλίων φέρει στην πρόσθια πλευρά χαραγμένα ονόματα, μεταξύ των οποίων διακρίνονται τα Μενέδαμος, Χαροπίδας, Πausανίας, Τιμόδαμος, Αντίνοος, Αλέξανδρος, Κέφαλος, Δόκιμος, Νικόμαχος, Νικόστρατος, καθώς και το γυναικείο όνομα Φιλίστα. Επί του παρόντος δεν υπάρχει κάποια τεκμηριωμένη απάντηση στο ερώτημα: ποιοι κάθονταν στα επώνυμα εδώλια; ήταν απελεύθεροι, χορηγοί, αντιπρόσωποι οικογενειών και ομάδων, αξιωματούχοι, ιερείς;

Σύμφωνα με ορισμένες απόψεις, τα ονόματα σχετίζονται με ταξιθεσία, η οποία θα ίσχυε όχι μόνο για τις θεατρικές παραστάσεις αλλά και για τις πολιτικές συγκεντρώσεις. Κατά την ανασκαφεία του μνημείου, οι επιγραφές σχετίζονται με απελευθερωτικές πράξεις δούλων.

Παρόμοια αναγραφή ονομάτων σε εδώλια του κοίλου συναντούμε στα αρχαία θέατρα της Λάρισας και της Δημητριάδας στη Θεσσαλία. Από την περιοχή της αρχαίας Ηπείρου, ένας μεγάλος αριθμός επιγραφών σχετικών με την απελευθέρωση δούλων συναντάται στο θέατρο του Βουθρωτού.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΑΤΡΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Θέατρα υπήρχαν και σε άλλες μεγάλες και οργανωμένες πόλεις της αρχαίας Ηπείρου, όπως η Αμβρακία, η Κασσώπη, η ρωμαϊκή Νικόπολη, ο Βουθρωτός, η Φοινίκη, η Βύλλις και η ρωμαϊκή Ανδριανούπολη (τα 4 τελευταία στη σημερινή Αλβανία). Το μεγαλύτερο όμως σε μέγεθος και μνημειακότητα αρχαίο θέατρο της Ηπείρου δεν σχετίζεται με κάποια πόλη, αλλά βρίσκεται στο ιερό του Δωδωναίου Διός, προς τιμήν του οποίου γίνονταν στη Δωδώνη οι αθλητικοί και δραματικοί αγώνες της εορτής των Ναΐων. Η γνωριμία με το θέατρο των Γιτάνων μπορεί να είναι η αφετηρία και αφορμή για να περιηγηθεί κανείς και στα υπόλοιπα θέατρα της σύγχρονης Ηπείρου, στην Αμβρακία (σημερινή Άρτα), τη Νικόπολη, την Κασσώπη και το ιερό της Δωδώνης.

Αεροφωτογραφία του θεάτρου των Γιτάνων.

ΓΙΑ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

- ✓ Α. Βλαχοπούλου-Οικονόμου, Επισκόπηση της τοπογραφίας της αρχαίας Ηπείρου, Ιωάννινα 2003, 132-144.
- ✓ Χρ. Γκάνια: Ο αρχαιολογικός χώρος της Γιτάνης και οι εργασίες ανάδειξης, *Ηπειρωτικά Χρονικά* 40 (2006), 173-196.
- ✓ Σ. Δάκαρης: *Θεσπρωτία*, Αθήναι 1972.
- ✓ Σπ. Γ. Μουσελίμης: *Αρχαιότητες της Θεσπρωτίας*, Γιάννενα 1962.
- ✓ Ν. Κατσικούδης: Η αγορά και το θέατρο στην αρχαία Ήπειρο, στο Κ. Σουέρεφ (επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Ηπείρου*, εκδ. ΔΙΑΖΩΜΑ, 21-48.
- ✓ Β. Λάμπρου: Εργασίες ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου Γιτάνων Θεσπρωτίας, στο Κ. Σουέρεφ (επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Ηπείρου*, εκδ. ΔΙΑΖΩΜΑ, 116.
- ✓ Β. Λάμπρου: Αρχαιολογικός χώρος Γιτάνων Θεσπρωτίας (ενημερωτικό φυλλάδιο στο πλαίσιο του έργου ΕΣΠΑ: Ανάδειξη κάτω πόλης Γιτάνων), *Ηγουμενίτσα* 2013.
- ✓ Αικ. Κάντα-Κίτσου: *Γίτανα Θεσπρωτίας, Αρχαιολογικός οδηγός*, Αθήνα 2008.
- ✓ Κ. Πρέκα-Αλεξανδρή: Το θέατρο των Γιτάνων, στο Κ. Σουέρεφ (επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Ηπείρου*, εκδ. ΔΙΑΖΩΜΑ, 109-115.
- ✓ Κ. Πρέκα-Αλεξανδρή: Νομισματικοί τύποι σε σφραγίσματα από τα Γίτανα της Θεσπρωτίας, *Πρακτικά του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου: Νομισματική και οικονομική ιστορία στην Ήπειρο κατά την αρχαιότητα*, ΚΕΡΜΑ III, Αθήνα 2013, 221-233.
- ✓ Κ. Πρέκα-Αλεξανδρή: Ελληνιστική κεραμική από τα Γίτανα, Η΄ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική, Ιωάννινα 5-9 Μαΐου 2009, *Πρακτικά*, Αθήνα 2014, 97-108.
- ✓ Γ. Ρήγιμος: Οικιστική οργάνωση στην αρχαία Θεσπρωτία την ύστερη κλασική και ελληνιστική περίοδο, *Ηπειρωτικά Χρονικά* 40 (2006), 127-140.
- ✓ Κ. Σουέρεφ: Μεταξύ Πίνδου και Ιονίου, στο Κ. Σουέρεφ (επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Ηπείρου*, εκδ. ΔΙΑΖΩΜΑ, 9-20.
- ✓ Κ. Preka-Alexandri, *Seal Impressions from Titani, a Hellenistic Metropolis of Thesprotia*, *PACT* 23, 1989, 163-172.
- ✓ Κ. Preka-Alexandri: *Inscribed seal impressions from Thesprotia*, *BCH suppl.* 29 (1996), 195-198.
- ✓ Κ. Preka-Alexandri: *Recent Excavations in Ancient Gitani*, στο P. Cabanes (ed.), *L'Illyrie meridionale et l'Épire dans l'antiquité III, Actes du IIIe colloque international de Chantilly (16-19 Octobre 1996)*, Paris 1999, 167-169.
- ✓ Κ. Preka-Alexandri, Yannis Stoyas: *Economic and socio-political glimpses from Gitana in Thesprotia: the testimony of the stamped amphora handles, coins and clay sealings*, στο J.L. Lambolley – M.P. Castiglioni (ed.), *L'Illyrie meridionale et l'Épire dans l'antiquité, Actes du Ve colloque international de Grenoble (10-12 octobre 2008)*, Paris 2011, 663-683.

